

14. Yüzyılda Bir Sûfinin Kaleminden Dervişlik Algısı:
Boyacıoğlu'nun *Dâsitân-ı Tarık-ı Dervişân ve Bihî Nesta'ın* Adlı
Mesnevisi

Nermin DEĞER

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Atlas Üniversitesi Ortak Dersler Türk Dili Bölümü,
İstanbul Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1481-5799> ROR ID: <https://ror.org/02jqzm779>

nermin.deger@atlas.edu.tr

Atf Bilgisi: Değer, Nermin. "14. Yüzyılda Bir Sûfinin Kaleminden Dervişlik Algısı: Boyacıoğlu'nun *Dâsitân-ı Tarık-ı Dervişân ve Bihî Nesta'ın* Adlı Mesnevisi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 32 (Temmuz 2024), 269-314. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1439677>.

Geliş Tarihi	19.02.2024
Kabul Tarihi	18.03.2024
Yayım Tarihi	01.07.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Araştırma Makalesi	
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	divanedebyatidergisi@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

ÖZET

Bu çalışmada, 14. yüzyılın sonu ile 15. yüzyılın başlarında yaşadığı tahmin edilen Boyacıoğlu adlı mutasavvıf bir şair tarafından kaleme alınmış olan bir mesnevî tanıtılarak incelenmiştir. Daha önce 'Anâsır-ı Erba'a adlı eseri bilinen şairin tarafımızdan tespit edilen Dâsitân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın adlı eseri, dil ve edebî özellikleri açısından ele alınmıştır. Bugüne kadar Boyacıoğlu ile ilgili hiçbir kaynaktan adı anılmayan bu eserin tarafımızdan tespit edilen iki farklı nüshası bulunmaktadır. Edisyon kritik yaparak incelediğimiz eserin nüshalarından ilki, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde NEKTY00896 numaralı bir şiir mecmuasında (vr. 69b-73b), diğer nüsha ise Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 4816/2'de (vr. 67b-68b) kayıtlıdır. Dinî-tasavvufî konulu bir mesnevî olan Dâsitân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın, 84 beyitlik küçük boyutlu bir eserdir. Söz konusu mesnevinin bulunduğu İstanbul Üniversitesi nüshasında Boyacıoğlu'nun biri 11 diğeri 5 beyitlik gazel tarzında iki manzumesi daha bulunmaktadır. Dâsitân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın adlı eser, aruzun fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün kalıbıyla kaleme alınmıştır. Eserde, bir derişte bulunması gereken bazı nitelikler ön plana çıkarılarak, derişler tarafından yapılması ya da yapılmaması istenen davranışların öğütlendiği on beyitlik bir girişin ardından asıl konuya geçilmektedir. Üçüncü bir kişinin ağzından aktarılan hikâyede konu, iki kişi arasında karşılıklı konuşmalarla bir tiyatro havası içerisinde ele alınmaktadır. Deriş olabilmek için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği bir hikâyeyle somutlaştırılmak istenmiştir. Hikâyede, konunun herkes tarafından anlaşılabilmesi için devrine göre sade sayılabilecek bir dil kullanılmıştır. Halk tipi mesnevî tarzındaki eserde şairin adı dört yerde (beyit: 83, 85, 95, 100) geçmektedir.

Anahtar Kelimeler: Boyacıoğlu, 14. yüzyıl, Eski Anadolu Türkçesi, Mesnevi.

The Perception of Dervishship from the Pen of a Sufi in the
14th Century: Boyacıoğlu's Masnavi Named Dâsitân-ı Tarık-i
Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın

Nermin DEĞER

Assist. Prof. Dr., İstanbul Atlas University, Department of Common Courses,
Turkish Language Department, İstanbul Türkiye

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1481-5799> ROR ID: <https://ror.org/02jqzm779>

nermin.deger@atlas.edu.tr

Citation: Değer, Nermin. "The Perception of Dervishship from the Pen of a Sufi in the 14th Century: Boyacıoğlu's Masnavi Named Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın". *The Journal of Ottoman Literature Studies* 32 (July 2024), 269-314. <https://doi.org/10.15247/devdergisi.1439677>.

Date of Submission 19.02.2024
Date of Acceptance 18.03.2024
Date of Publication 01.07.2024
Peer-Review Double anonymized - Two External

Research Article

Ethical Statement It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

Plagiarism Checks Yes - Turnitin

Complaints divanedebiyatidergisi@gmail.com

Conflicts of Interest The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Copyright & License Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the [CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

ABSTRACT

In this study, a mesnevi written by a Sufi poet named Boyacıoğlu, who is estimated to have lived between the end of the 14th and the beginning of the 15th century, was introduced and examined. The works named Dâsîtân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın identified by us, of the poet whose work was previously known as 'Anâsır-ı Erba'a, were discussed in terms of language and literary features. There are two different copies of this work, which has not been mentioned in any source mentioning Boyacıoğlu until today, that we have identified. The first copy of the work that we examined by criticizing the edition is in a poetry magazine numbered NEKTY00896 (vr. 69b-73b) in Istanbul University Rare Works Library, and the other copy is in the National Library Manuscripts Collection, No: 06 Mil Yz A 4816/2 (vr. 67b-). 68b) is registered. Dâsîtân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın, a masnavî with a religious-sufistic theme, is a small-sized work of 84 couplets. In the Istanbul University copy of the work, there are Boyacıoğlu's two more poems in ghazal style, one with 11 couplets and the other with 5 couplets. The work named Dâsîtân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'ın was written in the aruz fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün pattern. The work moves on to the main subject after a ten-couplet introduction in which certain qualities that a dervish should have are highlighted and the behaviors that are desired or not to be done by dervishes are advised. In the story told from the mouth of a third person, the subject is discussed in a theatrical atmosphere with mutual conversations between two people. It was intended to concretize with a story what kind of path should be followed to become a dervish. In the story, a language that could be considered simple for its time was used so that the subject could be understood by everyone. In the work in the folk-type masnavî style, the poet's name is mentioned in four places (couplets: 83, 85, 95, 100).

Keywords: Boyacıoğlu, 14th century, Old Anatolian Turkish, Masnavî.

Giriş

Enbiyā vü evliyā vü ařfiyā
Ērdiler ol görklü yoldan Taşrıya
(72^a/78)

‘Amel bahārına bir gün gele hazān eşişe
Gide hayāt bozılır [hem] ölüm yazan eşişe
(72^b/96)

İslam dini çerçevesinde Türk edebiyatının şekillenmesinde ve bu dinin Anadolu coğrafyasında yayılmasında tasavvuf ehli kişilerin etkin olduğu bilinmektedir. Moğol istilasıyla yakılıp yıkılmış bu topraklarda insanların yaraları kolonizatör Yesevî dervişi âlim ve fakihler vasıtasıyla sarıldığı için tasavvuf bu topraklarda genel kabul görmüş ve kolayca benimsenmiştir. Orta Asya’da Yesevîlik etkisinde gelişen ve Türk düşünce dünyasında derin etkiler yaratan duyuş ve düşünüş tarzı, birçok Türk dervişi vasıtasıyla Anadolu içlerine yayılmış ve Türkler arasında gelişen bu düşünce sistemi Anadolu coğrafyasında yaşayan Türk ediplerinin türlü edebî zevk ve kullanımlarıyla zenginleşerek yazıya dökülmüştür. Tasavvuf edebiyatının ilk temelleri böylelikle asırlardan beri gelen yüksek değerlerle birleşip katmerlenmiş ve yeni birçok eser vücuda getirilmiştir.

İslam dinine mensup olan Türkler arasında yayılan tasavvuf anlayışı ile tekkeler, siyasî iktidar ve devlet kademesi tarafından da kabul görmüş, birçok devlet adamı, büyük zatlar hatta sultanlar bu şeyhlere büyük hürmet göstermişlerdir. Türk hükümdarları İslam kurallarına derin bir itaatle bağlı kalmışlar, Türk çevrelerinde şekillenen tasavvufî hareketlere ve bu minvaldeki fikirlere saygı göstermişlerdir. Tasavvuf etkisi yalnızca şehirlerde değil göçebe Türkler arasında da büyük ölçüde yayılma göstermiştir. Mevlâna, Yunus Emre, Hacı Bektaş

Veli gibi mutasavvıfların yolundan ilerleyen bu düşünce sistemi etkisiyle birçok eser kaleme alınmıştır. Bu eserler çoğunlukla hükümdar tarafından övgüye mazhar olmuş, şairler şiir yazmaları konusunda teşvik edilmişlerdir.

Tasavvufun Anadolu'da kök salmasında; Harezm, Horasan ve Azerbaycan yolu üzerinden Anadolu'ya gelen ve birer yol gösterici sıfatıyla görev yapan şeyhlerin, dervişlerin, abdalların önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu dönemde İslamiyet'e kuvvetli bağlarla bağlanan, aynı zamanda Arap ve Fars edebiyatına da vakıf olan Türk dervişleri, müritlerini daha iyi bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için hitabet dili olarak arı ve duru bir Türkçeyi benimsemişlerdir. Bu sûfiler, Arapça ve Farsça bilmeyen geniş Türk halk kitlesine yönelik, halk edebiyatına ait basit nazım şekilleriyle çoğu öğüt içeren ahlakî ve tasavvufî şiirler yazmışlardır. Bu şiirlerin konusunu genellikle dervişlerin ve dervişliğin faziletleri, ahlakî-dinî içerikli İslam menkıbeleri, Hz. Peygamber'in hayatına ve mucizelerine dair hikâyeler, dünyanın faniliği ve hesap günü sorguya çekilmeler vs. oluşturur. Bütün bu tür ve şekillerde açık ve anlaşılır bir dil kullanmaya özen gösterilmiştir.

Boyacıoğlu da böyle bir dönemde eser vermiş şairlerimizden biridir. Bugüne kadar '*Anâsır-ı Erba'a* adlı tek bir eseri ile tanınan Boyacıoğlu ile ilgili bilgilere, bizim tespit ettiğimiz ve üzerinde bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmamış olan *Dâsitân-ı Tarık-i Dervişân ve Bihî Nesta'ın* adlı tasavvufî konudaki ikinci eserini tanıtarak küçük de olsa bir katkıda bulunmaya çalışacağız.

Boyacıoğlu'nun *Dâsitân-ı Tarık-i Dervişân ve Bihî Nesta'ın* adlı eseri, muhtemelen Beylikler Dönemi Türkçesi (Eski Anadolu Türkçesi XIV-XV. yüzyıllar) evresinde yazılmıştır. *Beylikler dönemi Türkçesi, Selçuklu Oğuzcasının devamı niteliğindedir. Bu dönem, Anadolu'da eski Doğu Türkçesinin kalıntılarından da ayıklanmış, Oğuzcaya dayalı yepyeni bir yazı dilinin kuruluş dönemidir. Türkçenin bu evresi, Anadolu Selçuklu devletinin yıkılıp parçalanmasından sonra oluşmuş olup Anadolu Beylikleri dönemini temsil eder. Zaman bakımından XIII. yüzyıl sonlarından XV. yüzyıl ortalarına, yani Osmanlı Beyliği'nin öteki beyliklerin varlığına son veren güçlü bir devlet durumuna geçişine kadar uzanır. Ancak, Selçuklu Türkçesinin bitişi ile Beylikler dönemi Türkçesinin başlangıcını birbirinden kesin sınırlarla ayırmak*

mümkün değildir. XIII. yüzyıl sonu, bu iki dönemi birbirine kaynaştıran bir halka durumundadır. (Korkmaz, 2013, s. 87). Çalışmamızda Dâsîâtân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'în başlıklı eserin transkripsiyonlu çevirisi yapılarak eser, dil ve edebî özellikleri açısından incelenmiştir.

1. Boyacıoğlu ve Eseri:

1071'de Malazgirt zaferiyle kilidi açılan Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslam'ın bu topraklarda kök salmasında en etkin akımlardan biri tasavvuf olmuştur. O dönemlerde vücut bulan Mevlevîlik, şehir hayatında etkin bir rol oynarken Bektaşîlik ve bu akımın takipçileri daha çok kırsal Anadolu topraklarında tasavvuf vasıtasıyla İslam'ın yayılmasına ve yerleşmesine öncülük etmişlerdir. 13. yüzyılda Mevlâna, Hacı Bektaş Veli ve Yunus Emre'nin öncülük ettiği bu akım, 14. yüzyılda Aşık Paşa, Ahmet Fakih, Şeyyad Hamza, Gülşehrî gibi mutasavvıflarla devam ettirilmiştir. Bu yüzyılda yetişmiş dervişlerden biri de makalemize konu olan Boyacıoğlu'dur.

1.1. Boyacıoğlu:

Ele aldığımız *Dâsîâtân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'în* adlı eserin müellifi olan Boyacıoğlu hakkında elde edebildiğimiz bilgiler oldukça sınırlıdır. Şairin hayatı ile ilgili biyografik kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bugüne kadar *Anasır-ı Erba'a* adlı tek bir eseri bilinen Boyacıoğlu ile ilgili yaptığımız literatür taramaları sonucu elde ettiğimiz bulgulara göre yalnızca iki çalışmada adından söz edildiği gözlenmiştir: Boyacıoğlu ve ona ait 224 beyitlik söz konusu mesnevisinden ilk söz eden Âmil Çelebioğlu (Çelebioğlu 1999, s. 138), ikinci olarak da Sebahat Deniz (Deniz, 2000, s. 153-174) olmuştur.

Boyacıoğlu'nun yaşadığı devir ve yaşamı hakkındaki tüm bilgiler ona ait *Anasır-ı Erba'a*¹ adlı esere dayandırılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu eserin telif tarihi bilinmese de kayıtlı olduğu mecmuada 877/1472-73 tarihli bir risalenin yer alması göz önünde bulundurularak

¹ 'Anasır-ı Erba'a'nın bilinen tek nüshası "Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, 189 numarada kayıtlı mecmuanın 198^b-205^b varakları arasında yer almaktadır.

Anâsır-ı Erba'a'nın da bu tarihlere yakın bir zamanda kaleme alınmış olabileceği varsayımında bulunulmuştur. (Deniz, 2000)

Nerede doğduğu ve hangi tarihler arasında yaşadığı tam olarak kestirilemeyen şairin şiirlerinde kullandığı “*Boyacıoğlu*” adının da mahlas mı yoksa aile unvanı mı olduğu bilinmemektedir. Şaire ait tespit ettiğimiz ve üzerinde çalıştığımız ikinci eser olan *Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bihî Nesta'ın* ve onu takip eden iki manzumede² Boyacıoğlu ismi dört ayrı beyitte karşımıza çıkmaktadır. Bu beyitlerden biri söz konusu mesnevide, diğer üçü ise bu mesnevinin devamında yer alan gazel tarzında kafiyeli iki farklı manzumede yer almaktadır:

Boyacıoğlu toğrı yolca varmadı
Gönlüni döst kulluğına vermedi (vr. 72^b, 83. beyit)

Boyacıoğlu iñeñ çekme [sen] baş
Nêçe bir 'âsiliğde süresin yaş (vr. 72^b, G1/1. beyit)

Ğuşan İslâm pelengin **Boyacıoğlu**
İmanuñ söymesün söymeci nâş (vr. 73^a, G1/11. beyit)

Ğa'at gerek **Boyacıoğlu** saña kulađıñ ola
Tecävüz êtme kıru sözleri düzen êriş (vr. 73^a, G2/5. beyit)

Sabahat Deniz, tanıttığı *Anasır-ı Erba'a* adlı eserden hareketle şairin yaşamına ait çıkarımlarda bulunmuştur. Onun verdiği bilgilere göre Boyacıoğlu, *Anasır-ı Erba'a* adlı eserini yazdığı sıralarda saç sakalı ağarmış, yaşlı bir haldedir. Ticaretle uğraşmaktadır. Manzumesinin dil özellikleri ve kayıtlı olduğu mecmuadaki diğer risalelerin istinsah tarihi dikkate alındığında muhtemelen XIV. yüzyılın ikinci yarısı ile XV. yüzyıl başlarında yaşamıştır (Deniz, 2000, s. 163). Ancak hangi coğrafyada yaşadığı ve mezarının nerede olduğu da bilinmemektedir.

² Boyacıoğlu'na ait biri 11, diğeri 5 beyitlik gazel tarzı bu manzumeler yalnızca İ nüshasında (No: NEKTY00896, vr. 72^{ab}) bulunmaktadır.

1.2. Boyacıoğlu'nun Eserleri:

1.2.1. 'Anâsır-ı Erba'a:

Başlığı bulunmayan ancak konusu itibarıyla adının *Anâsır-ı Erba'a* olması gerektiği Âmil Çelebioğlu (Çelebioğlu, 1999, s.138) tarafından bildirilen Boyacıoğlu'nun bu eseri, 224 beyitlik bir mesnevîdir. Metnin bilinen tek nüshası "Süleymaniye Kütüphanesi, Yahya Tevfik Bölümü, 189 numarada kayıtlı mecmuanın 198^b-205^b varakları arasında yer almaktadır. Eserin telif veya istinsah kaydı bulunmamaktadır. Klasik tarzda tertip edilmiş bir mesnevî hüviyetini taşıyan *Anâsır-ı Erba'a*'nın tevhid ve münâcâtı *mefâ'ilün mefâ'ilün fe'ülün*, konunun işlendiği asıl kısmı ise *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla kaleme alınmıştır. Metinde çok sayıda vezin hatasıyla karşılaşmaktadır. Dil bakımından Eski Anadolu Türkçesi özelliklerini yansıtan mesnevîde, "anâsır-ı erba'a" olarak adlandırılan ve alemin yaratılışında önemli bir rol oynayan "su, ateş, toprak, hava" gibi dört unsurdan bahsedilmektedir. Bu dört unsurun özellikleri ile insan ahlâkı arasında ilgi kurulan manzumede, konu ve konunun işlenişi bakımından didaktik ve ahlâkî bir nitelik ön plana çıkmaktadır. Şair, eserinde anâsır-ı erba'anın özelliklerini vermekten ziyade bu dört unsuru esas alarak insanın güzel ahlâkla donanmasını amaç edinmiştir. Bu çerçevede peygamber ahlâkıyla yani iyi ahlâkla bezenmiş bir kimsenin nasıl olması gerektiğini göstermeye ve okura bunu benimsetmeye çalışmıştır.³

Boyacıoğlu'nun *Anasır-ı Erba'a* adlı eseri üzerine Sabahat Deniz tarafından bir makale kaleme alınmıştır (Deniz, 2000).

1.2.2. Dâsitân-ı Tarık-i Dervişân ve Bîhi Nesta'in:

1.2.2.1. Eserin Şekil Özellikleri:

Bilim dünyasının dikkatine ilk kez sunulan *Dâsitân-ı Tarık-i Dervişân ve Bîhi Nesta'in* adlı bu eser, halk tipi bir mesnevîdir. 84 beyitlik dinî-tasavvufî nitelikteki bu eser, aruzun *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Klasik Türk edebiyatının başlangıç yıllarına ait olması

³ <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/boyacioglu>

nedeniyle eserde aruz kusurları oldukça fazladır. Bu kusurlar özellikle Türkçe sözcük ve eklerde karşımıza çıkmaktadır:

Gerçi 'âlim gerçi dervîş gerçi 'âm
Sünnete lâyıķ gerek dirlik hümâm (vr. 72^a, beyit: 77)

'Ucbınıu bursın **boynunu** dirîğ⁴
Olsun ol kendüiyi görmekten farîğ (vr. 69^b, beyit: 5)

Tâ senüj ucuından **êrişem** Haķ'a
Haķķ'a **êrenler** bulur 'ömri beķâ (vr. 70^a, beyit: 14)

Nête **uralar** anı çün bî-günâh
Gözi **yaşlu** bağrı **başlu** işi âh (vr. 70^b, beyit: 33)

1.2.2.2. Eserin Konusu ve İçeriği:

Sülûk âdâbını ve tasavvufî hakikatleri anlatmak ve bir dervîşlik hikâyesi üzerinden okuyuculara öğütler vermek amacıyla kaleme alınmış bu eserde dünyanın fâniliği, kibir ve kıskançlık gibi duyguların kötülüğü; doğru insan, iyi bir dervîş ve suret ehli olmanın şartları; Tanrı rızasını kazanmak için çekilen zorluklar, Hz. Peygamber'in sünnetine uygun ve Kur'an-ı Kerim yolunda yaşamanın önemi gibi ahlâkî-dinî-tasavvufî konular üzerinde durulmuştur.

Klasik mesnevilerde olduğu gibi tevhid veya naat türünde hiçbir beyte yer vermeden doğrudan doğruya konuya giren Boyacıoğlu, dervîşlik yolunu merak edenlerin yapması gereken özellikleri sıralayarak başlamıştır. Hakk'ı bulmak isteyen kişi, önce kendini bilmelidir. Bir katre sudan yaratıldığının bilincinde olmalıdır. Her canlı bir avuç toprağa dönüşecektir. Bunun için benlik duygularını kaplamış olan kibir ağacının başının kesilmesi, miskinlik aşının yenilmesi, kendini beğenmişlikten vazgeçilmesi şarttır. İyi amelleri kıskançlık ateşiyile yakmamak, kimseye bu gözle bakmamak, müminlere kibir ve nefretle yaklaşmamak gerekir. Çünkü kin tutanlar dine layık olamazlar. İyi

⁴ bursın boynunu dirîğ: boynunu ursun bî-dirîğ (M)

amelleri gizli şirkle kirletmemek şarttır. Zira ancak hâlis amel sahipleri temiz kalırlar. Dervişlik yolunda menzile varmak için açgözlülükten uzaklaşmak gerekir. Kişi, kendine miskinliği dost eylemeli, aşk darağacının ipinde nefsini öldürmelidir.

Dervişlik mertebesinde geçmek için derviş adayının yapması gereken bazı nefis terbiyesi aşamaları vardır. Bu sınav oldukça zorlayıcı olur. Dervişlik yolunda, yapılması son derece çetin olan bazı davranışların birer nefsi öldürme göstergesi olarak uygulandığı görülür. İlk on beyitte öğütlerini sıralayan şair, bunu daha somut bir örnekle hikâye etme yolunu tercih etmiştir.

Nefsini öldürmüş, suret ehli, dirliği temiz bir aziz var idi. Bütün gönlünü Hakk'a vermiş olan bu aziz, "gerçeklik" ile yola varmış idi. Bu kişi gelip şeyhe şöyle söyledi: "Ya şeyh sana hizmet edeyim ve bana suret giydir (el ver). Senin rehberliğinde Hakk'a ereyim. Hakk'a erenler sonsuz hayat bulurlar. Şeyh o kişiye şöyle cevap verir: "Ey kardeş! Sen henüz suret ehli olmaya layık olmadın. Suret ehlinin diriye ölmesi, varlığından vazgeçmesi gerekir". O kişi cevap verir: "Sözünüz başım üstüne, siz emredin ben size hizmet edeyim". Şeyh söyler: "Seni işe alacaktım (derviş olarak kabul edecektim) fakat sen izin vermedin. Filan yere git, orada daima işi tesbih okumak olan birini göreceksin. Onun karşısına varıp yüzüne söğ. Eğer sana karşı gelirse onu baştan aşağıya (iyice) döğ. Karşı gelmezse ona öyle bir vur ki âlem gözüne karanlık gelsin (gözü kör olsun). Bunu yaptıktan sonra geri gel sana suret giydireyim. Bu suret alma isteğinden geri kalma. (11-22. beyitler)

Hikâyenin bu kısmında suret isteyen kişi gelir, o şeyhin istediği derviş arayıp bulur. Şair burada dervişin hal ve hareketlerini tasvir eder: O dervişin dili devamlı Tanrı zikrindedir ve Tanrı aşkından içi dışı dolmuştur. Gönlünü Hak aşkına kul eylemiş ve gözyaşları yüzüne yol eylemiştir. Sureti dolunaya benzeyen bu dervişin yüzüne kim bakarsa onu utanma duygusu kaplamaktadır. (23-27. beyitler)

O derviş dövmekle görevlendirilen kişi, döveceği derviş bu halde görünce tövbe edip başını önüne eğdi. İçinden şu duyguları geçirdi: Bu adamı dövmek isteyen eli kurusun. Zira pek çok kişi (o mübarek insanın) yüzünü görmek arzusundadır. Bunu böyle diyerek geri döndü. Şeyh katına gelerek gördüğü kişi ile ilgili duygularını aktardı: "Beni

gönderdiğin kişi, bir atadır. Ona vurmak hatadır. Kim ona el uzatırsa ona yazıklar olsun. O, Tanrı'nın sevgili kullarından bir velidir. Gözü yaşlı, gönlü yaralı ve işi "âh" olan o günahsız insana ne diye vursunlar? Onu dövmek reva mıdır? Zira onun duası dertlilerin derdine devadır." Şeyh şöyle cevap verdi: "Dönüp onu dövmekten başka çaren yok. Eğer sen suret âşığı isen vurman, yüzünü yere sürmen gerek." Bunun üzerine şeyhin sözüne uyararak dervîşi dövmek üzere yola çıkan kişi, dövmekle görevlendirildiği dervîşi görünce çok utanıp dövmekten vaz geçerek tekrar şeyhin yanına dönmeye karar verir. Şeyhe şöyle seslenir: "Ey hoş kişi! Bu işten beni kurtar. Onu dövmeyeyim." Bunun üzerine şeyh şöyle cevap verir: "Sen bu yolu varamazsın, çünkü sen sözümüzü dinlemiyorsun. Sen bu surete âşık oldunsa, yola gerçeklikle geldinse varıp o kişiyi dövmen lazım. Başka çare yok. Geri gitmen lazım." Bu çaresiz kişi, dövme işini yapmaktan başka çaresi olmadığını anlayınca çok sinirlenir. Vurmaktan başka çare olmadığını görerek dervîşe bir tokat atar. Dervîşin yüzünü yere vurup tekmeledikten sonra dervîş kişinin yapışıp elini öper ve şunları söyler: "Evet, vurmakta haklısın. Çünkü biz doğru yola varmadık." Tekrar döven kişinin elini öpererek ona tatlı sözler söyler. "Vurman az olur bana. Belki benim için ölüm haktır. Yüzümün kemiği eline batmış olabilir, bana hakkını helal et." Şair burada araya girerek bir beyitlik öğütte bulunur:

"Nefsi bunlar gör neçe öldürdiler
Şöyle urandan döner 'özri diler" (Beyit: 51)

Tokat atan kişi bu sözleri duyduğunda gözleri yaşla dolar. Vurduğu ve yüzünü yere sürdüğu için pişmanlık duyar. Ağlayarak şeyh katına gelir ve şöyle seslenir: "Kötü bir emir verdin bana. Günahsız birine zarar verdim. Ben ona tokat attım ama o benim elimi öptü. Dedi ki "Bize vurmak az gelir, bizim hakkımız ölüm olmalıdır." Şeyh şöyle cevap verdi: "Yol sağlam değil, sakınmak gerekir. Sen de onun gibi olursan, bu yola ihlâs ile gelersen, günde bin kez ölmeden önce ölmen gerekir. Varlığından geçip mahvolman gerekir. Seni dövenlere boynunu uzatıp öpmek için ayaklarına kapanasın. Sana küfredenleri sen övesin. Bunların Tanrı emri olduğunu bilesin. Böylece şeyh nasihat eyleyerek Tanrı'nın özel kullarına ait işaretleri söyledi. Nasihat bitince suret giydirdi ve müride mutluluk beratı ulaştı.

Burada hikâye tamamlanır. Bundan sonra şair, öğütlerini sıralar:

Derviş olan tevekkül ehli olmalıdır. Dünya işlerini geri plana atıp, din işlerine ağırlık vermelidir. Padişah (Tanrı) yolundan çıkıp kullar kapısında gezmemelidir. Bütün rızıkları Tanrı'nın verdiğine inanmalı, inanmayanın cehennemde yanacağını bilmelidir. Dervişin gözü kendi üzerinde olmalı, sözlerinde tevazu sahibi olmalıdır. Sen dışından derviş görünürsün, fakat için ettir. Böyle davranırsan dervişlik yolu senden uzak olur. Dervişin giysisi yaprak (yani gösterişten uzak, yırtık pırtık), yüzü ayaklar altında (alçakgönüllü) olmalıdır. Sen dışını süslersin ama için haraptır. Senin için yemek içmek olursa Tanrı'ya eremezsin. Bu tür kişiler ahirette ıstırap çeker. Derviş ya âlim olmalıdır ya da iyi bir dinleyici. Cahillikle yola varmak kötüdür. Dervişin davranış ve sözleri alçak olmalıdır. Dıştan da içten de Müslüman olmalıdır. Derviş arkasını sağlam bir yere yaslamazsa yarın onu hırkası bile kurtaramaz. Eğer âlimin dirliği güzel olmazsa onu elinde taşıdığı tesbih kurtarmaz. İster alim ister derviş, isterse halktan biri olsun herkesin sünnete layık davranması gerekir. Peygamberler, veliler ve dervişler bu yüce yoldan Tanrı'ya ulaştılar. Hakk'a giden o yol, Kur'an ve peygamber hükmüdür. Kur'an'ın hükmü ve sevgili peygamberin sünneti neyse bunları yerine getirelim. Birinci şart, Allah'a iman etmektir. Bu yoldan başka yola sapma. Allah'ın her emrettiğini yerine getirirsen, yasaklarından uzak durursan lütfâ erersin. Gel gör ki Boyacıoğlu doğru yol üzerine gitmedi, gönlünü dost kulluğuna vermedi. O gaflet içinde kaldı.

Anlatılan temsilî hikâyenin ve verilen öğütlerin ardından gazel tarzında kafiyeleşmiş iki manzumeye yer verilmiştir. Tasavvufî nitelikteki bu manzumelerde de didaktik nitelik ön plandadır. Tecâhül-i ârif yoluyla kendine hitap eden Boyacıoğlu, bu manzumelerde insanın neden yaratıldığının bilincinde olması gerektiğini, dünyanın faniliği, nefis terbiyesi, ahiret hazırlığı ve Hak yolunda kul olmanın gerekleri üzerinde durmuştur. Burada şair kendisine nasihat eder gibi görünerek bir nevi okuyucuya ders vermeye çalışmıştır. Boyacıoğlu, Allah'tan rahmet ve lütuf dileyerek manzumelerini sonlandırmıştır:

Gazel 1:

<i>mefâ'îlün mefâ'îlün fe'ülün</i>	
Boyacıoğlu iñeñ çekme [sen] baş Neçe bir 'aşılıkde süresin yaş	Boyacıoğlu, dik kafalılık edip ayrı baş çekme! Daha ne kadar asilikle zaman geçireceksin?
Neden yarattı getürdi cihana 'Aceb bilür misin seni o nakķaş	Bütün kâinatı yaratan nakkaşın acaba seni neden yarattığını ve dünyaya getirdiğini bilir misin?
Degül miydün [ki] bir kıatre menî sen İñeñ göğsün[i] germe ey kıarındaş	Sen bir damla meni değil miydin? Böyle iken göğsünü gererek dolaşma ey kardeş.
Añar mısın varacađuñ yeri hîç Döşegün toprak ola yasduđuñ taş	Varacağın yeri hiç anıyor musun? Döşeağın toprak, yastığın taş olacaktır.
Çüriye nâz-ile besledüğüñ ten Dökile saç şaķal [u] kirpügi kıaş	Nazla beslediğin tenin, saçın, sakalın, kirpiğin, kıaşın dökülecektir.
Yılan çayan yeye a'zalaruñı Olasıñ kıurda kıuşa bir zamân aş	Azalarını yılan ve çayan yiyecek, bir zaman kurda kıuşa yem olacaksın.
Nişānuñdan hayır bilmeye kimse Ola süñüklerüñ cümlesi hāşhāş	Geride bıraktığın hayırlı bir işaret yoksa seni kimse bilmeyecek, unutacaktır. Kemiklerin tamamı paramparça olacaktır.
Kıaranu geceler yüz yere urup Añuban şuçlaruñ akıtmaduñ yaş	[Çünkü sen] karanlık gecelerde secde edip suçlarını anarak gözyaşı akıtmadın.
Uzaķ menzîl azığun yok suçun çok Nê kıazandıñ getür ol yola yoldaş	Ebedî âhiret hayatı olan uzak menzil için çok suç işledin ama hiç azık biriktirmedin. Ne kazandıysan getir, öyle yola yoldaş ol.
V'ey eger tevbesiz gider olursañ Ola gizlü 'ayıplarun yarın fāş	Eğer tövbesiz gidersen gizli ayıpların yarın ortaya çıkacaktır.
Kuşan İslām pelengin Boyac'ođlu İmānuñ soymasun soymacı[lar] nāş	İslam kumaşını kıuşan ey Boyacıoğlu! [Zira] öldüğünde cesedini soyanlar senin imanını da soymasın.

Gazel 2:

<i>mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün fe'ülün</i>	
'Amel bahārına bir gün gele hazān erişe Gide hayāt bozılır [hem] ölüm yazan erişe	Amel baharına bir gün gelecek hazan erişecektir. Hayat (elimizden kayıp) gidecek, kaderimizde yazılan ölüm erişecektir.
Mizān-ı 'ömri çürütdün sarāy u köşke dirîğ Gide o köşk bezicilerinün kızan erişe	Yazıklar olsun ki ömür terazisini saray ve köşklere çürüttün. O süslü köşk elden gidecek, kıtlık erişecektir.
Bu düzginî düzetedün āhırün [kim] anmayuben Göresin ol neçe düzgünleri bozan erişe	Sonunu düşünmeden bu düzeni devam ettirdin. O düzgünleri bozanın nasıl erişeceğini sen de göreceksin.
Rızā arzūlayanlar kımaya [hem] toğru yolu Sen eyle şanma ki dōst[in]a yilen az erişe	Rıza isteyenler doğru yolu bırakmasın, sen sanma ki dosta doğru koşanlar erişemeyecektir!
Ṭā'at gerek Boyac'oglu saña kulağın ola Tecāvüz etme kıru sözleri düzen erişe	İbadet etmek gerek Boyacıoğlu, söylediklerimi kulağında tut. Kuru sözler sarfetme. Bu düzenin de sonu gelecektir.

2.2.2.3. Eserdeki Tasavvufi Kavramlar ve Terimler

Dâsitân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'in adlı eser dervişlik yollarını gösteren bir eserdir. Eserde dervişliğin ne olduğunu bilmek isteyenlere seslenilir ve dervişliğin yüce Allah'a ulaşmada en önemli vasıta olduğu vurgulanır. Dünyanın faniliğinden, doğum ve ölüm arasında geçen hayat yolculuğundan önemle bahseden eserde tasavvufla ilgili çeşitli konulara yer verilir.

Şüret sözcüğü etrafında dervişlik yollarını anlatan eserde "süret ehli olmak", "süret geyürmek", "sürete layık olmak", "sürete nâ-murat kalmak", "süret talep kılmak", "sürete âşık olmak", "sürete muhip olmak" gibi birtakım kavramlar ve ifadeler kullanılmıştır.

Nefsin öldürmiş var-ıdı bir 'azîz
Şüret ehli(ydı) dirligi ğâyet temiz (69b-11)

Geldi bir kişi eyitdi şeyh saņa
Hidmet eğeyin şüret ğeyür baņa (69b-13)

Şeyh eyitdi ol kişiye ey ahî
Şürete sen lâyıķ olmaduğ dağı (70a-1)

Şüret ehli diriyken ölmek gerek
Varlığından külli maĥv olmaķ gerek (70a-2)

Gerü gel tâ geydürem saņa şüret
Kalmayasın bu şüretten nâ-murat (70a-9)

Ol şüret taleb kılan kişi gelür
Ol dedüği dervîşi ister bulur (70a-10)

Şürete 'âşık-ısağ urmağ gerek⁵
Belki yüzini yere sürmeğ gerek (70b-8)

Sen bu sûrete muĥib olduğ-ısa
Yola gerçeklik-ile geldüğ-ise (70b-13)

Çün naşîhat bitdi ğeyürdi şüret
Degdi mürîde sa'âdetden berât (71b-13)

Metnimizde geçen bu ifadeleri anlamak için tasavvufta kullanılan suret teriminin izahına bakmak gerekir.

"Tasavvufta sûret terimi genellikle iki anlamda kullanılmıştır. Birincisinde "şekil, görüntü, zâhir, mazhar" gibi kelimelerle eş anlamlı olarak "bir şeyin duyularla algılanan dış görüntüsü ve varlığı" demektir. Bu anlamıyla sûret mâna karşısındaki lafız, gerçeklik karşısındaki görüntü, ruh karşısındaki beden, öz karşısındaki şekil, bâtın karşısındaki zâhir durumundadır.

⁵ urmağ: urmaķ (Nüsha)

Sûfiler idrak ettikleri bu sûreti tabir ya da te'vil ederek lafızdan mânaya intikal etmeyi, zâhirden bâtına geçmeyi, görüntüden gerçekliğe, mecazdan hakikate ulaşmayı bir yorum yöntemi diye benimsemişlerdir. Rüya esnasında misal âleminde ya da uyanıklık halinde müşâhede âleminde görülen hayalî sûretlerin gerçek mânalarına ulaşmak için tabir edilmesi bu yöntemin bir örneğidir.İkinci olarak sûret "bir şeyin hakikati, mahiyeti, ruhu, sebebi" anlamında kullanılmıştır. Muhakkik sûfiler bu anlamdaki sûretle bir şeyin ilâhî bilgideki hakikatini kastederler. Sadreddin Konevî, bir şeyin hakikatini idrak etmenin o şeyin ilm-i ilâhîdeki sûretini tasavvur etmek olduğunu söyler. Buna göre sûret "eşyanın ilm-i ilâhîdeki hakikatleri (hakâik-ı ilâhiyye), mahiyetleri (suver-i ilmiyye)" mânasında kullanılmıştır. Bu iki anlamı arasında irtibat kurularak sûret "bir şeyin bütünlüğü, yapısı, toplamı ve zihindeki tasavvuru" şeklinde tarif edilebilir. Bu terim anlamından hareketle Tanrı'nın sûreti, insanın sûreti, âlemin sûreti, ilk taayyünün sûreti, varlığın sûreti, hakikatü'l-hakâikin sûreti gibi tamlamalar halinde pek çok sûret tarzından söz edilmiştir." (Kaya, 2012, s. 540)

Boyacıoğlu'nun *Dâsîtân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bîhi Nesta'în* adlı eserinde "suret", yukarıda izah edilen iki anlamdan "bir şeyin hakikati, mahiyeti, ruhu, sebebi" anlamında kullanılmış olmalıdır. Çünkü eserde geçen "sûret ehli olmak", "sûret geyürmek", "sûrete layık olmak", "sûrete nâ-murat kalmak", "sûret talep kılmak", "sûrete âşık olmak", "sûrete muhip olmak" gibi kullanımlar ile dervîşliğin ilahî bilgideki hakikati kastedilmiştir. Suret, bir anlamda ilahî hakikatin dervîşlik bünyesindeki tezahürüdür. Nefsini öldürmüş kişi olan dervîşin dirliği temizdir ve bu nedenle suret ehliendir. Dervîşlik vasfı bulunmayan ve dervîş olmak isteyen kişilerin birtakım zorlu sınavlardan geçmesi gerekir ve bunun sonucunda "suret giyme", "surete erme" istekleri gerçekleşmiş olur. Zira "surete layık olmak" her kulun nail olabileceği bir lütuf değildir. Suret talep kılan kişinin adeta sevgili uğruna savaştığı bir aşık gibi mücadele etmesi ve sonunda "surete aşık" ya da "surete muhip" olması gerekir. Bütün bu manevi mertebelere erişen ve hakikate ulaşan kişi suret giyerek kutlu bir konuma ulaşmış olur ve sonunda dervîşlik rütbesini kazanır. "Suret geyürmek" ya da "surete aşık olmak"

tasavvufi merhalelerden dervîşin "hakikat" makamına ulaşmış olmasının bir sembolü olarak da değerlendirilebilir.

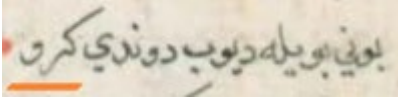
2.2.2.4. Eserin Yazım ve Dil Özellikleri

Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bihî Nesta'ın'de oldukça açık, anlaşılır bir dil ve sade, samimi bir üslup kullanılmıştır. İncelediğimiz bu eserde Anadolu'ya yerleşen Oğuz Türklerinin kurduğu yazı dilinin en eski örneklerinin sahip olduğu özelliklere benzer şekillere rastlanmaktadır. Eserde Eski Anadolu Türkçesinin genel yazım özellikleri göze çarpmaktadır.

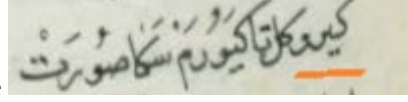
Eserin İ nüshasında temiz, açık ve düzenli bir hat kullanılmasına rağmen M nüshası daha karmaşık ve okunaksız bir hatla kaleme alınmıştır. Kuvvetle muhtemeldir ki incelediğimiz metnin nüshaları birer müellif nüshası değildir. Eski bir şiir mecmuasında karşılaştığımız bu eser ve nüshaları, Boyacıoğlu tarafından yazılmış asıl metnin sonraki yıllarda yazıya geçirilmiş birer kopyası olabilir. Metnin dil özellikleri de bu düşüncüyü doğrular niteliktedir. Bu bölümde eserde görülen başlıca özellikler örneklendirilmiştir.

Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bihî Nesta'ın adlı eser genel olarak Eski Anadolu Türkçesi yazım özelliklerini yansıtmaktadır. Eserde görülen başlıca yazım özellikleri İ ve M nüshası dikkate alınarak tespit edilmiş ve aşağıdaki örneklerde gösterilmiştir.

İncelediğimiz metinde ünlülerin gösteriminde kesin bir kural yoktur. Türkçe sözcüklerde ünlüler harekesiz bir şekilde yazılarak ا و ی harfleriyle gösterilmiştir. Metinde kapalı e /è/ yazımında bazı tutarsız durumlar göze çarpar. Metni yazan kişinin eserde oldukça sık geçen *nèçe, gèrù, dè-, nète, nèkim, yèr, tèzcek, èşit-, èt-, yè-, èr-* gibi sözcüklerin yazımında kapalı e için özel bir işaret kullanmadığı ve bu sözcükleri bazen /y/ ile bazen de /y/'siz yazdığı görülmektedir. Örneğin metnimizde geçen *gèrù* sözcüğünün yazılışlarını gözden geçirelim. Metinde toplam yedi yerde *gèrù* sözcüğü geçmektedir. [(70^b-22), (71^a-30), (71^a-30), (71^a-35), (71^a-37), (71^a-38), (71^a - 42)]. Sözcük, (71^a - 30. beyit) numaralı beyitte diğer yazılışlarından farklı (/y/ kullanılmadan) yazılmıştır. Aşağıda iki farklı yazım örneği gösterilmiştir:

ve

Bunu böyle dëyüp döndi gërü Gërü gel tâ geyürem saña şüret

Metinde *kapalı e* ünlüsü için birçok örnek görülmektedir: *yërine* (69^b-4), *ërişem* (70^a-1), *ërenler* (70^a-1), *yërde* (70^a-6), *gërü* (70^a-9), *ëdiüp* (70^a-15), *nëçeler* (70^b-1), *dëyiüben* (70^b-2), *tëzcegin* (70^b-10), *nëçesi* (70^b-12), *ëşit* (71^a-2), *ëşitdi* (71^a-9), *ëdesin* (71^b-3), *gëyiürdi* (71^b-5), *yëmek* (71^b-13), *ëdelüm* (72^a-7) vb.

Ünlülerin gösteriminde herhangi bir kurala bağlı kalınmaksızın farklı yazım şekillerinin tercih edilmesi dikkat çekicidir. Metnin genelinde hareke kullanılmamasına rağmen bazı sözcüklerde kimi zaman uzatmayı göstermek, kimi zaman vezne göre doğru okuyuşu belli etmek ya da kimi zaman sözcüğün nasıl okunması gerektiğine işaret etmek için çeşitli hareketlerin az sayıda kullanıldığı görülür. Bazı sözcükler sadece elifle, bazen üstünlü elifle ve az sayıda da medli elif kullanılarak yazılmıştır. Metnimizde medli elifle yazılan sözcükler çoğunlukla Türkçe sözcüklerde olmak üzere şu sözcüklerde görülür: *avuc* (69^b-3), *arada* (70^a-11), *arı* (70^b-5) (70^b-6) (71^a-7) (72^a-3) (72^a-9), *anun* (71^a-3), *azmaya* (71^b-8), *añar mısın* (72^a-15), *azığuñ* (73^b-5).

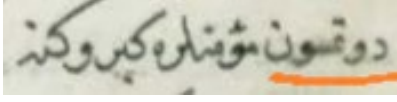
Türkçe sözcüklerdeki /ç/ sesinin yazımında bazı örneklerde ç kullanılmıştır. Özellikle sözcüğün sonunda -ç yazımında bu durumla karşılaşılır. Metnimizde *avuc* (69^b-3), *güc* (69^b-3), *birkaç* (71^a-3) *şac* sözcükleri bu şekilde yazılmıştır. Bunların dışında metnin geneli düşünüldüğünde ve sayı bakımından karşılaştırma yapıldığında /ç/’li biçimler daha çoktur.

Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik özelliklerinden olan dudak uyumunun yokluğu metnimizde baskın olarak görülür: *kendüzin* (69^b-1), *basılır* (69^b-2), *üstine* (69^b-2), *görsin* (69^b-3), *ağacınüñ* (69^b-3), *ucbınüñ* (69^b-4), *boynunu* (69^b-4), *kendüyi* (69^b-4), *yakmasun* (69^b-5), *bakmasun* (69^b-5), *dutmasun* (69^b-6), *katmasun* (69^b-7), *koyunna* (69^b-8), *kendüye* (69^b-9), *elünden* (69^b-9), *öldürmiş* (69^b-10), *göñlini* (69^b-11), *olmadüñ* (70^a-2), *dökdi* (71^a-11) vb.

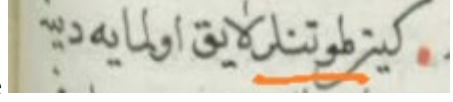
Art damaksıl /ŋ/ sesini göstermek için metnimizde ٱ kullanılmıştır. Fakat řu örneklerde özellikle ٱ ile gösterilmiştir: arşun (69^b-2), olmaduğ (70^a-2), Tağrı (70^a-12), aŗa (71^a-5), şuluna (71^a-7) vb. Art damaksıl /ŋ/ sesini göstermek için metnimizde çoğunlukla ٱ kullanılmıştır. řu sözcük örneklerinde karşımıza çıkar: ağacınuğ (69^b-4), ucbinuğ (69^b-5), gönlini (69^b-14), saŗa (69^b-15), baŗa (69^b-15), senüğ (70^a-1), ucunduğan (70^a-1), sözüğ (70^a-4), özüđ (70^a-4), komaduğ (70^a-5), anuđ (70^a-7), gönlini (70^a-13), benzerdi (70^a-14), dedüğiğ (70^b-3), aŗa (70^b-4), âşık-ısağ (70^b-8), yaŗa (70^b-10), olduğ-ısa (70^b-13), geldüğ-ise (70^b-13), ursadığ (70^b-14), varsadığ (70^b-14), urduğuğ (71^a-4), kişinüğ (71^a-5), yüzümüğ (71^a-7), öğünde (71^a-11), étdüđ (71^a-12), olur-ısağ (71^a-15), gelir-iseđ (71^a-15), biđ (71^b-1), öğdin (71^b-1), varlığundağ (71^b-1), boynüğ (71^b-2), Tağrı'dan (71^b-3), buŗa (71^b-4), Tağrı (71^b-4), dinle (71^b-6), Tağrı'nun (71^b-9), dervişüğ (71^b-10), taşuğ (71^b-11), iŗüđ (71^b-11), taşığı (71^b-13), iŗüđ (71^b-13), iŗüđ (71^b-13), Tağrı'ya (71^b-14), dervişüğ (72^a-1), 'âlemüğ (72^a-3), Kur'an'ı (72^a-7), habîbüğ (72^a-7), dutasığ (72^a-9), gönlini (72^a-10), iŗeđ (72^a-12), miydüğ (72^a-14), gögsüği (72^a-14), aŗar mısın (72^a-15), varacağuğ (72^a-15), döşeğüğ (72^a-15), yastığuğ (72^a-15), besledüğüğ (72^b-1), olasığ (72^b-2), nisânunduğan (72^b-3), süňüklerüđ (72^b-3), karanuğ (72^b-4), suçlaruğ (72^b-4), akıtmaduğ (72^b-4), suçüğ (72^b-5), kazandığ (72^b-5), olursadığ (72^b-6), ayıplardığ (72^b-6), imānuđ (72^b-7), şürütdüğ (72^b-9), düzđiđi (72^b-10), düzetdüğ (72^b-10), āđirüđ (72^b-10), kulağuğ (72^b-12), dinleyeni (72^b-13) rahmetüğle (72^b-13).

Ön sesteki /t/'ler kalın ünlü sözcüklerde korunmuştur: toprak (69^b-3), tuŗanlar (69^b-7), taşı (70^a-12), şolu (70^a-12), şonu (71^b-12), şoğrı (72^a-10). İnce ünlü sözcüklerde ise [örn. diler (69^b-1), dirliği (69^b-13), dedüği (70^a-10), deyüben (70^b-2), döndi (70^b-2), degüreler (70^b-4)] ötümlüleşerek /d/'ye dönüşmüştür.

İncelediğimiz metinde ayrıca tut- eyleminin yazımında da farklı tercihler görüldü. tut- eylemi bazen ı/ d/ ile, bazen de ٱ/ ř/ ile yazılmıştır. Bu şekiller aşağıdaki örneklerde ifade edilmiştir:

ile

Dutmasun mü'minlere kibr ü kine Kin **ütanlar** lâyıķ olmaya dine
(69b-7)

Kaynaşma olayı şu örneklerde görülmektedir: kendüzin (69b-1), (69b-2); nète (70b-5), Boyac'oglı (72a-10), (72b-7), (72b-12); düny'ışinde (71b-7).

Vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğü örnekler: boynunu (69b-5), kıoyına (69b-9), göjlini (69b-12), ehliyidi (69b-11).

Biçim bilgisi açısından metin devrinin diğer eserleriyle ortak özellikler göstermektedir. Kesin gelecek zaman eki –IsAr şu örneklerde görülür: olısar (69b-3), salısarun (70a-5).

Buyruk birinci teklik kişisi eksiz olduğu gibi –Gıl eki yardımıyla da yapılmaktadır: eylegil (71a-14). Ayrıca üçüncü kişide çürkiye (72b-1), dökile (72b-1), ola (72b-6), erişe (72b-8), kıomaya (72b-11) yazıla (72b-14) durumlarına rastlanmaktadır.

Ulaç eki –UbAn bazı örneklerde karşımıza çıkar: basuban (71a-10), varıban (70b-14), ağlayuban (71a-11), varuban (68b-3), aıuban (72b-4), aımayuban (72b-10).

Gönüllülük (voluntatif) eki: erişem (70a-1), edem (70a-4), geydürem (70a-9)

Duyulan geçmiş zaman –mış/-miş biçiminde düz-dar ünlülü çekimi şu örneklerde görülür: öldürmiş (69b-11), varmışıdı (69b-12), oturmuşıdı (70a-11), eylemiş (70a-13).

Metnimizde kese görsin (69b-4) ve çeke görsin (69b-9) örneklerindeki gibi birleşik fiiller de kullanılmıştır. Ayrıca adıl n'si kullanılmadan bular "bunlar" (71b-3) yapısı da tek bir örnekte görülür.

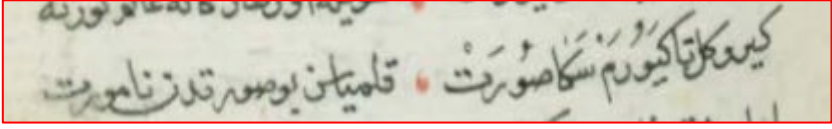
Söz varlığı olarak bakıldığında müellifin arı ve duru bir dil kullandığı, özellikle Türkçe sözcüklere ağırlık verdiği görülür. Birçok eskicil sözcüğün de kullanıldığı metnimizde aşıla- (69b-4), bur- (69b-3), kıaķı- (70b-15), az- (71b-8), yarlıģa- (72b-14) gibi arkaik fiiller

kullanılmıştır. Metinde baş “yara”, berk “sıkı, sağlam”, yumuş “iş” gibi en eski Türkçe sözcüklere de rastlanmaktadır.

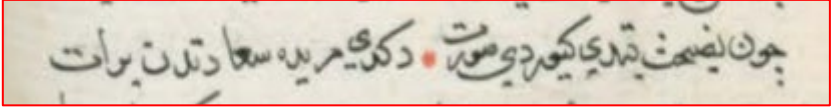
Eserde Eski Türkçe ile kıyaslandığında başlıca karakteristik Oğuzca özellikleri şu şekillerde göze çarpar:

- Söz içi ve söz sonu /d/ foneminin /y/'ye değiştii görülür:

ET ked- “giymek” > DTD gey- olmuştur:

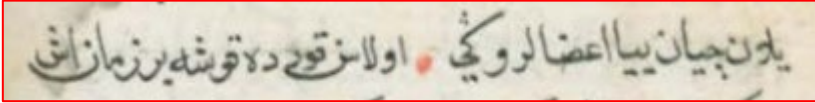

Görü gel tā **geyürem** saña şüret / Qalmayasın bu şüretden nāmveret [70^b, 22]

Çün naşihat bitti **geyürdi** şüret / Degdi mürıde sa'adetden berāt [72^a, 63]

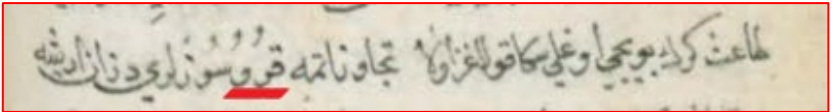
- ET çadan “çıyan” > DTD çayan olmuştur:

Yılan **çayan** yeye a'zālaruñı / Olasıñ qırda qışa bir zamān aş [73^a – 90. beyit]

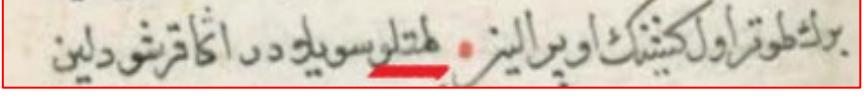
- Çok heceli sözcüklerin sonunda -g > -Ø görülür:

ET qurug > DTD quru olmuştur:

Ṭā'at gerek **Boyacıoğlı** saña qulađıñ ola / Tecāvüz étme **quru** sözleri düzen eşişe

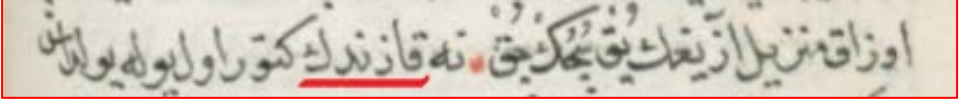
ET tatlıg > DTD tatlu olmuştur:

Berk tatar ol kişinüñ öper elin / **Tatlu** söyledür aña karşı dilin [71^b, 48]

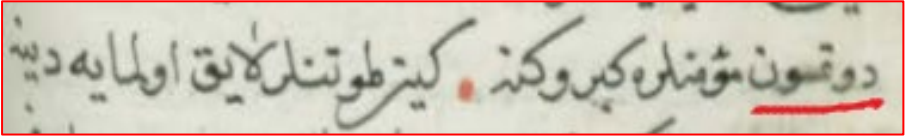
- İkinci hece başındaki /g/ foneminin düşmesi görülür:

ET kazğan- > DTD kazan- olur:

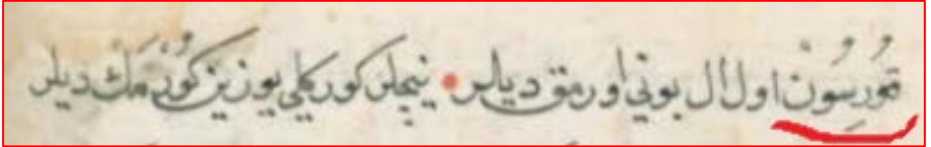
Uzak menzil azıgün yoq suçun çoğ / Ne **kazanduñ** getir ol yola yoldaş [73^a, 93]

- t- > d- görülür: ET tut- > DTD dut-

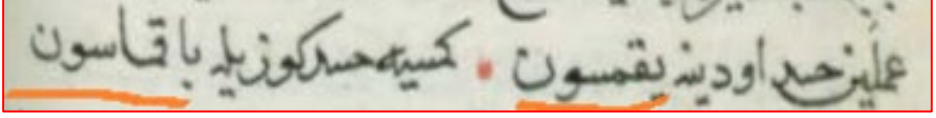
Dutmasun mü'minlere kibr ü kine / Kin tutanlar lâyıq olmaya dine [69^b- 7]

- Dudak uyumunun yokluğu sıklıkla görülür:

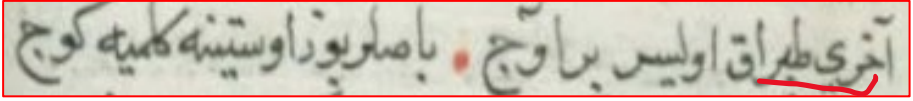
Qurısun ol el bunı urmağ diler / Neçeler görkli yüzün görmek diler (70^b-1)

- Yuvarlaklaşmalar görülür:

'Amelin hased odına **yakmasun** / Kimseye hased gözile **bakmasun** (69^b-6)

- Gelecek zaman eki olarak – *IsAr* eki kullanılmıştır:

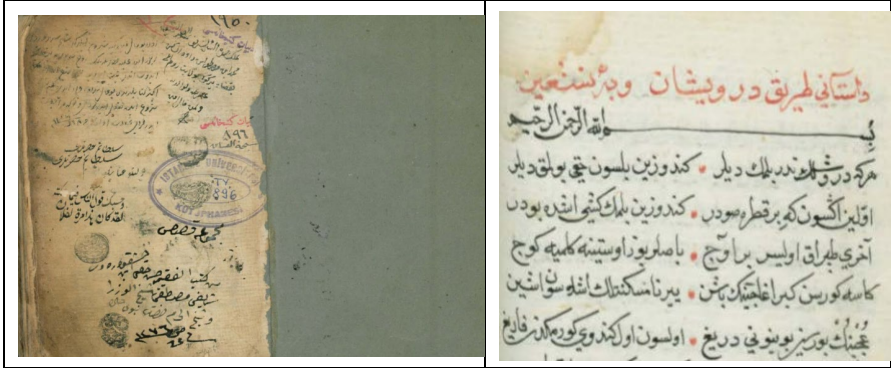

Āħirî toprak **olısar** bir avuç / Başılur buz üstine gelmiye güç (69^b-3)

2.2.2.3. Nüsha Tavsifi:

Daha önce üzerinde herhangi bir akademik çalışma yapılmamış olan bu eserin elimizde iki farklı nüshası bulunmaktadır.

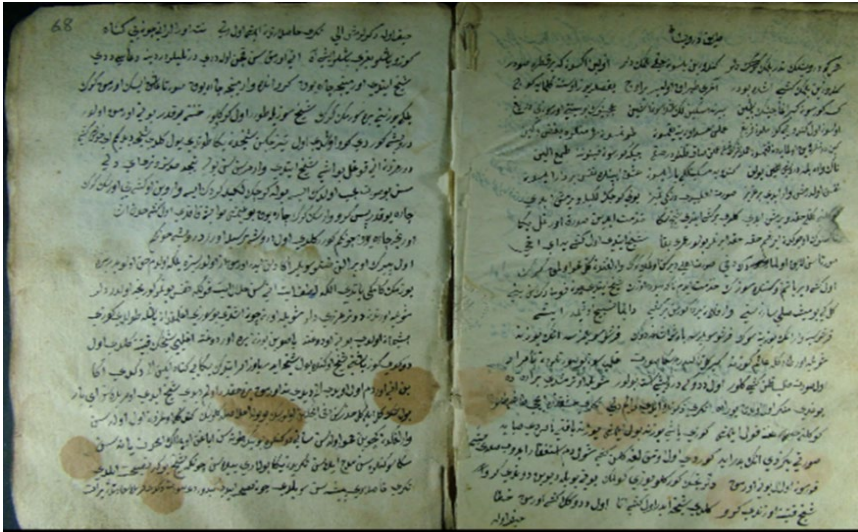
a. İ Nüshası: *Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bihî Nesta'in* başlıklı incelememize konu olan eserin ilk nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde kayıtlı NEKTY00896/2 numaralı bir şiir mecmuasında (vr. 69^b-72^b) yer almaktadır.

"Eser dıştan 20x14 cm ebadındadır. İç sahife ebadı 16x10 cm'dir. Kahverengi deri ciltli, mıklepli ve şemselidir. Fakat bu cilt esere

sonradan geçirilmiştir. İlk sayfada sülüs kırmasıyla yazılmış besmeleden sonra metne geçilmiştir. Yazı çeşidi harekeli nesihdir. Paragraf başları, ayetler, hadisler, şiirler, Arapça, Farsça sözler ve özel isimler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. *Cinânü'l-Cenân*'ın⁶ ardından 116 varaklık "Tuḥfe" adlı bir başka mensur eser ve 217 beyitlik noksan kalmış bir mesnevî aynı cilt içine ikinci ve üçüncü bir eser olarak ilave edilmiştir. Böylece üçlü bir mecmua oluşturulmuştur. *Cinânü'l-Cenân*'ın da içinde bulunduğu bu mecmua Mehmet Sıddık el-Hüseyni tarafından Şeyhü'l-İslam Yahya Tefvik Efendi Medresesi'ne bağışlanmış, oradan Laleli'deki Ragıp Paşa Kütüphanesi'ne, daha sonra da Süleymaniye Kütüphanesi'ne nakledilmiştir." (Efendioğlu, 2012, s. 317) Bu nüshada (No: NEKTY00896, vr. 72^{ab}) mesnevinin devamında Boyacıoğlu'na ait biri 11, diğeri 5 beyitlik gazel tarzında iki manzumeye daha yer verilmiştir.

b. M Nüshası: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A 4816/2, vr. 67^b-68^b.

⁶ Mecmuada bulunan XV. yüzyıl Türk edebiyatının dil ve edebiyat bakımından önemli örneklerinden Müfessir Hacı Ivazoğlu Mehmed'in *Cinânü'l-Cenân* adlı eseriyle ilgili olarak bir doktora tezi (Efendioğlu 2007) ve bir de yüksek lisans tezi yazılmıştır (Altuntaş 2007).

Çalışmamıza konu olan mesnevinin ikinci nüshası bir *Mecmua-i Eş'âr ve Fevâid* içerisinde kayıtlıdır. Bu mecmua, kütüphane kayıtlarına göre 210x150 mm ebadındadır. Sayfalarda satır sayısı farklıdır. İçerisindeki yazılar, âbâdî kâğıda düzenli olmayan ve birbirinden farklı yazı stilleriyle kaydedilmiştir. Mecmua içerisindeki eserlerin istinsah tarihi dikkate alındığında XVIII. yüzyılda düzenlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim Ali Uşşâkî'ye ait (ö. 1200/1785-86) 1199/1784-85 yılında istinsah edilmiş *Sürûr-nâme* adlı manzum Kur'ân fâl-namesi (Avcı 2018: 83-103) bunlardan biridir. Çalışmamıza konu olan mesnevinin yazısı, ta'lik yazı karakterini andırmaktadır.

3. SONUÇ:

“Dâsitân-ı Tarîk-i Dervîşân ve Bihî Nesta'ın” adlı 14. yüzyıl Türkçesi özellikleri taşıyan ve dervîşlikle ilgili öğüt veren mesnevi, dil ve yazım itibarıyla Anadolu'daki en eski Türkçe eserlerin özelliklerini yansıtmaktadır. Oldukça sade bir dille yazılan bu eserde zamanının konuşma dili ve ağız özelliklerinin esas alınması, sanatsal ve edebî kaygılardan uzak, tamamen okuyuculara yönelik açık, anlaşılır, yalın ve eskicil bir Türkçe kullanılması dikkatleri çekmektedir. Aruz ölçüsünde hatalar bulunması, bazı sözcüklerin kalıba uydurulmak için değiştirilmesi, uzun ünlülerin kısaltılması vs. gibi özellikler görülür. Elimizde iki ayrı nüshası bulunan eserde bazı dizeler muhtemelen müstensih tarafından yazıya geçirilirken atlanmıştır [(İ) İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, No: NEKTY00896/2, vr. 51, 61, 71. Beyitlerin ikinci dizeleri]. 84. beyitle son bulan hikâyenin sonunda İ nüshasında iki gazel yer almaktadır. Didaktik nitelikteki bu gazellerde de tasavvufî nitelik ön plandadır. Halk tipi mesnevî tarzındaki eserde şairin adı, biri mesnevîde diğer üçü bu mesneviyi takip eden iki manzumede olmak üzere dört yerde (beyit: 83, 85, 95, 100) geçmektedir. Eseri incelerken özellikle dil özellikleri ön planda tutulmuş olup mesnevîde geçen bazı arkaik sözcüklere de dikkat çekilmeye çalışılmıştır. Arapça Farsça sözcükleri çok az tercih etmekle beraber bu sözcüklerin yanında Türkçesini de kullanması ve hatta çoğu sözcüğu Türkçeleştirmesi özellikle göze çarpmaktadır. Bu tarz ikili kullanımlar mesnevinin tamamına yayılmıştır. İmlada, kullanılan sözcüklerin seçiminde, aruz ölçüsünün uyarlanışında bir kurala tabi

olunmadığı gözlenmekte; zaman zaman edebî dil kurallarına uyulurken zaman zaman da konuşma dilinin ve ağız özelliklerinin tercih edildiği görölmektedir. “Dâsitân-ı Tarık-i Dervişân ve Bîhi Nesta’in” başlıklı hikâyenin yazı çevrimini yaparak bu alanda yapılan çalışmalara katkıda bulunmak, 14. yüzyıla ait Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış en eski örneklerden biri olan bu değerli eseri bilim dünyasına tanıtmak amaçlanmıştır.

Kaynakça:

- ACIPINAR, Mikail (2013), "Osmanlı Kronikleri Işığında Kaptan-ı Derya Halil Paşa'nın Akdeniz Seferleri (1609-1623)", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVIII/I, s. 5-35.
- ALTUNBAŞ, M. (2007), *Cinânü'l-Cenân (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*, Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- BANGUOĞLU, T. (1986), *Türkçenin Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- CLAUSON, S. G. (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford: Oxford University Press.
- ÇELEBİOĞLU, A. (1999), *Türk Mesnevî Edebiyatı 15. Yy.'a kadar (Sultan II. Murad Devri) (824-855/1421-1451)*, İstanbul: Kitabevi.
- DEĞER, N. (2021), 14. Yüzyılda Kirdecî Ali'nin Hikayet-i Ken'ân ve Şem'un Mu'cizât-ı Resûl Adlı Mesnevisi ve Dil Özellikleri, *Esengü Bitig: Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı*, 235-261.
- DENİZ, S. (2014), "Boyacıoğlu", <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/boyacioglu>, [Erişim tarihi: 20.11.2023]
- DENİZ, S. (2000), "Boyacıoğlu'nun "Anâsır-ı Erba'â" Adlı Mesnevîsi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, II, 153-174.
- EFENDİOĞLU, S. (2007), *Muhammed bin Hacı İvaz, Cinânül-Cenân (İnceleme, Metin, Dizin)*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- EFENDİOĞLU, S. (2012), "Cinânü'l-Cenân'ın Yeni Nüshaları", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16 (1), 315-325.
- GABAİN, A. V. (1998), *Eski Türkçenin Grameri*. (çev. Mehmet Akalın), Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KARAHAN, L. (2010), *Türkçede Söz Dizimi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KAYA, M. (2012), "Suret", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, XXXVII: 539-540.
- KORKMAZ, Z. (2013), *Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KORKMAZ, Z. (2018), *Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- KÖPRÜLÜ, F. (1976), *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

- MANSUROĞLU, M. (1998), *Eski Osmanlı Türkçesi, Tarihi Türk Őiveleri*. Ankara: TKAE Yayınları.
- REDHOUSE, S. J. W. (2006), *A Turkish and English Lexicon*, İstanbul: Enes Ofset.
- TEKİN, T. (1995), *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Ankara: Simurg Yayınları.
- TEKİN, T., Mehmet Ölmez (2003), *Türk Dilleri Giriş*, İstanbul: Yıldız Dil ve Edebiyat 2.

METİN

İ 69b, M 67^b **Dâsitân-ı Tarık-i Dervîşân ve Bihî Nesta'in**⁷

Bismillâhi'r-raĥmâni'r-raĥîm

fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

Her ki dervîşlik nêdür bilmek diler⁸

Kendüzin bilsün Ĥaĥı bulmaĥ diler⁹

Evvelin aņsun ki bir ĥatre Őudur

Kendüzin bilmek ĥiŐi iŐde budur

Âĥiri toprak olısar bir avuĥ

BaŐılır buz üstine gelmeye güĥ¹⁰

Kese görsin kibr ağacınun başın

Yêrine miskinlik aŐlasun aŐın

5 'Ucbınun bursın boynunu dirîĥ¹¹

Olsun ol kendüyi görmekten farîĥ

'Amelin ĥased odına yaĥmasun

Kimseye ĥased göz-ile baĥmasun¹²

Dutmasun mü'minlere kibr ü kîne¹³

Kîn ũutanlar lâyıĥ olmaya dîne¹⁴

⁷ BaŐlık: **Tarık-i Dervîşân** (M)

⁸ ki: kim (M)

⁹ bulmaĥ: bilmek (M)

¹⁰ "baŐılır" kelimesi M nüshasında "baĥşılır" okunacak Şekilde kaydedilmiştir.

¹¹ bursın boynunu dirîĥ: boynunu ursun bî-dirîĥ (M)

¹² Bu dize, M nüshasında yer almamaktadır.

¹³ dutmasun: ũutmasun (M); kibr: buĥz (M)

¹⁴ ũutanlar: dutanlar (M)

Çatmasun 'ameline şirk-i hafî
'Amelin hâliş kılanlardur şafî¹⁵

Çeke görsin koynuna tama' elin¹⁶
Tâ ki varıbile dervîşlik yolın¹⁷

- 10 Kendüye miskînligi yâr eylesün
'İşk elünden nefsi berdâr eylesün¹⁸

Nefsin öldürmiş var-ıdı bir 'azîz
Şûret ehli(ydi) dirligi ğâyet temiz¹⁹

Yol[a] gerçeklik-ile varmış-ıdı²⁰
Gönlini külli Hâk'a vemiş-idi

Geldi bir kişi eyitdi şeyh şaşa²¹
Hidmet edeyin şûret ğeyür başa²²

- İ 70^a Tâ senüñ ucuñdan erişem Hâk'a
Hâk'ka érenler bulur 'ömri beka

- 15 Şeyh eyitdi ol kişiye ey ahi
Şûrete sen lâyıq olmadıñ daşı

Şûret ehli diriyken ölmek gerek
Varlığından külli mahv olmak gerek

¹⁵ hâliş: şâf (M); şafî: şâfî (İ)

¹⁶ çeke: çêke (M); tama': tamağ (İ)

¹⁷ varıbile: varabile (M); dervîşlik: dervîş (M)

¹⁸ ipinde: elinden (İ)

¹⁹ dirligi ğâyet: dirnegi (M)

²⁰ yol[a]: yolu (M); varmış: vemiş (M)

²¹ eyitdi: eyitdi yâ (İ)

²² ğeyür: urğıl (M)

Ol kişi dër başum üstinde sözüñ²³
Hidmet edem tâ ki buyura özüñ

Şeyh eyitdi çün komaduñ sen beni
Gel ki yumuşa salısarun seni

Var fulân yerde göresin bir kişi
Dâ'imâ tesbîh oqmağdur işi

20 Karşusına var anuñ yüzine sög
Karşu söylerse başın aşğa döğ

Karşu söylemezse anuñ yüzine
Şöyle ur tar gele 'âlem gözine

Gêrü gel tâ geydürem saña şüret²⁴
Kalmayasın bu şüretten nâ-murat²⁵

Ol şüret taleb kılan kişi gelür
Ol dedügi dervîşi ister bulur

Şöyle oturmuşdı ol bir arada²⁶
Yoğdı münker evvel olduk yörede

25 Tañrı zikrinde-y-idi dâ'im dili
Tañrı 'ışkından içi taşsı tolu²⁷

Göñlini Hağ 'ışkına kul eylemiş
Gözi yaşsı yüzine yol eylemiş

²³ üstinde: üstine (İ)

²⁴ geydürem: geyürem (İ)

²⁵ "nâ-murâd" sözcüğü metinde Türkçeleştirilerek "nâ-murat" şeklinde yazılmıştır.

²⁶ ol: - (M)

²⁷ 'ışkından: 'ışkında (M)

Yüzine bakanı başardı hayā²⁸
Şüreti benzerdi anuñ bedr aya

Gördi ol urmaqlığa gelen kişi
Şol dem istiğfâr édüp şaldı başı²⁹

İ 70^b Kırısun ol el bunı urmaq diler
Nêçeler görkli yüzün görmek diler³⁰

30 Bunu böyle dëyüben döndi gërü³¹
Şeyh katına gelür uzandı gërü³²

Geldi şeyhe eydür ol kişi ata
Ol dedügün kişiyi urmaq hatā

M 68^a Hayf anı degüreler dëdi eli³³
Tanrı hāşlarından imiş ol velī

Nête uralar anı çün bī-günāh
Gözi yaşlu bağı başlu işi āh

Anı urmaqlıq kaçan ola revā³⁴
Dertlüler derdine du‘ası devā

35 Şeyh eyitdi urmayınca çäre yok
Gërü anda varmayınca çäre yok

²⁸ hayā: şabāya (M)

²⁹ başı: ceşi (M)

³⁰ yüzün görmek diler: yüzi gülmek (M)

³¹ dëyüben: dëyüb (İ)

³² gelür: - (M)

³³ anı degüreler dëdi: ola degürelmiş (M)

³⁴ Bu dize M nüshasında “anı urmaq sen kaçan ola revā” şeklindedir.

Şûrete 'aşık-ısañ urmañ gerek³⁵
Belki yüzini yere sürmeñ gerek

Şeyh söziyle durdı ol gèrü gelür³⁶
Hayrı yokdur bunu urmağa gelür³⁷

Dervîşi gördi gèrü utandı (çok) ol³⁸
Têzcek şeyhden yanğ tutdı yol³⁹

Geldi şeyhe dedı kim ey hoş kişi
Urmazun anı koğıl [sen] bu işi⁴⁰

40 Şeyh eyitdi varamazsın sen yolu
Nêçe(si) şayarsın sözimüz(i) ey veli

Sen bu sûrete muhib olduñ-ısa
Yola gerçeklik-ile geldüñ-ise⁴¹

Varıban ol kişiyi ursañ gerek
Çäre yokdur pes gèrü varsañ gerek⁴²

Gördi kim çäre yođ-ımiş bu işe⁴³
Kağıdı ol kişi key hadden aş⁴⁴

³⁵ urmañ: urmağ (Nüsha)

³⁶ durdı: тұrur (M)

³⁷ hayrı: hınsı (M); urmağa gelür: urmağ olur (M)

³⁸ utandı: uşdı (M)

³⁹ tutdı yol: döndi ol (İ)

⁴⁰ urmazun: devürmezün (M)

⁴¹ geldüñ: girdüñ (M)

⁴² pes: sen (İ)

⁴³ kim çäre: çäre yok (M)

⁴⁴ key: - (M)

- İ 71^a Urmayınca çäre yok çünkim görür⁴⁵
Geldi ol dervîşe bir sille urur⁴⁶
- 45 Dervîşi çünkim yüz yere urdı ol⁴⁷
Êşit ol dervîş nè dër ey ‘aql[ı] bol⁴⁸
- Sille ile komadı birkaç deper
Dervîş anuñ yapışup elin öper⁴⁹
- Dervîş eydür urduğuş hağdur belî
Varmaduk [biz] zîre [hem] toğru yolı⁵⁰
- Berk tutar ol kişinüñ öper elin⁵¹
Tatlu söyledür aña karşı dilin⁵²
- Eydür urmağ az ola yandum saña⁵³
Belki ölmem hağ olup durur baña⁵⁴
- 50 Yüzümün gemügi battı elüğe
Kıl kerem anı helâl ét kıluna⁵⁵
- Nefsi bunlar gör neçe öldürdiler
Şöyle urandan döner ‘özri diler⁵⁶

⁴⁵ urmayınca: urınca (M)

⁴⁶ dervîşe: kişiye (İ)

⁴⁷ yüz yere urdı ol: - (M)

⁴⁸ Bu dize M nüshasında yer almamaktadır.

⁴⁹ Bu beyit M nüshasında yer almamaktadır.

⁵⁰ Bu beyit M nüshasında yer almamaktadır.

⁵¹ berk tutar ol kişinüñ: ol pîriñ (M)

⁵² söyledür aña karşı: söyler aña (M)

⁵³ ola yandum saña: olur size (M)

⁵⁴ ölmem hağ olup durur baña: öldüm hağ olupdur bize (M)

⁵⁵ kıl kerem anı: luğ et anı sen (M)

⁵⁶ Bu dize İ nüshasında yer almamaktadır.

Sille *uran* çün eşitdi *bu* sözi⁵⁷
Ağlamağdan *yaş*-ıla tıoldı gözi

Peşimân oldı *bunu* urduğına
Başuban *yüzün* yere sürdüđine⁵⁸

Ağlayuban *şeyh* *katına* geldi ol⁵⁹
Dökdi göz *yaşını* şeyh öñünde bol

55 Şeyhe eydür *yavuz* emr êtdüñ baña
Bî-günâh-iken elüm degdi aña

Ben anı urdum [ger] ol öpdı elüm
Dêdi *nê* urmağ bize hağdur ölüm

Şeyh eyitdi ol mürîde sen i yâr⁶⁰
Yol metîne degül eylegil hazer⁶¹

Sen dağı anılayın olur-ısañ
Bu *yola* ihlâş-ile gelür-ıseñ

İ 71^b Günde biñ ölmezden öñdin ölesin⁶²
Varlıđuñdan geçüben mañv olasın

60 Seni döğenlere boynıñ tutasın
Ayağın öpmeklik için yatasın

Saña söğenlere sen medh êdesin /
Tanrı'dan *yaña* buları bilesin⁶³

⁵⁷ sille: söyle (M)

⁵⁸ sürdüğine: urduğına (M)

⁵⁹ şeyh: şeyhüñ (M)

⁶⁰ şeyh eyitdi: dêdi şeyh aydı (M)

⁶¹ metîne degül: senüñ gel (M)

⁶² günde biñ: kendüñle (M); öñdin: evvel (M)

⁶³ Bu dize İ nüshasında yer almamaktadır.

Çünkü şeyh buñı naşihat eyledi
Tañrı hâşları nişânın söyledi⁶⁴

Çün naşihat bitdi geyürdi şüret
Degdi müürîde sa'âdetden berât

M 68^b Uş hikâyet burada oldu temâm
Dinle imdi benden ögüt ey hümâm

65 Dervîş olan ehl-i tevekkül gerek
Düny'îşinde bün ola dînde zîrek⁶⁵

Pâdşâh kapusı yolın azmaya
Varuban kullar kapusın gezmeye⁶⁶

Tañrı'nun rezzâklığına inana
Kim inanmazsa cehennemde yana⁶⁷

Dervîşün kendüde gerekdür gözi
Kamudan alçağ gerekdür hem sözi⁶⁸

Sen taşun dervîş kılursun içün et⁶⁹
Kanı dervîşlik yolu senden ba'îd⁷⁰

70 Dervîş oldur kim tonı yapağ ola⁷¹
Ayağ altında yüzi toprağ ola⁷²

⁶⁴ nişânın: pişesin (M)

⁶⁵ bün: zebün (İ)

⁶⁶ kullar: kul (İ)

⁶⁷ inanmazsa: inanmaz (M)

⁶⁸ gerekdür: ola (M)

⁶⁹ kılursun: kılupsın (İ)

⁷⁰ Bu beyitte kafiye problemi bulunmaktadır. yolu: hâli (M)

⁷¹ dervîş: dervîşlik (M) kim: - (M)

⁷² Bu dize İ nüshasında yer almamaktadır.

Sen bezersin taşını içün harâb⁷³
Yemek içmek [hem] işün 'ıyş u tarâb⁷⁴

İşbu hâlde Taşrı'ya érmez kişi⁷⁵
Âhiretde yeye ol çok teşvîşi⁷⁶

Dervîş [ya]'âlim gerek ya müstemî'
Cehl-ile yola varan dersen bedi'⁷⁷

İ 72^a Hâl-i kâl-i dervîşün yeksân gerek
Zâhiri bâtını Müselmân gerek

75 Dervîşün olmasa yênci arkası⁷⁸
Yarın elden almaz anı hırkası

Dirliği olmasa 'âlimin hasen
Anı kırtarmaz 'imâme taylasân

Gerçi 'âlim gerçi dervîş gerçi 'âm
Sünnete lâyıq gerek dirlik hümâm

Enbiyâ vü evliyâ vü aşfiyâ⁷⁹
Érdiler ol görklü yoldan Taşrı'ya

Hük-m-i Kur'an'dur o yol şer'-i resül
Haqq'a giden yol budur ey pür-uşül

80 Kur'an'ın hükmi habîbüñ sünneti⁸⁰
Édelüm nêdür Haqq'a kııl minneti

⁷³ taşını içün: içün taşını (M)

⁷⁴ 'ıyş: 'ış (İ)

⁷⁵ Taşrı'ya: bekke (M)

⁷⁶ yeye ol çok: müyesser Haqq (M)

⁷⁷ chehl-ile yola varan: câhil yol varuvan (İ)

⁷⁸ olmasa yênci: olmaz-ısa yünçi (M)

⁷⁹ enbiyâ vü evliyâ vü: enbiyâyı evliyâyı (M)

⁸⁰ 80. beyit ve devamı M nüshasında bulunmamaktadır.

Evveli iman getürmekdür Hağ'a
Tağrı yolın terk edüp dutma yağa

Nè kim emretti-y-se dutasın anı
Nehyini terk eyle olasın ğanī

Boyac'oglı toğrı yolca varmadı
Gönlini döst kulluğına vèrmedi

Ġaflet içinde kalupdur mübtelā
Alnamaz meger o dest-gİR ola

-.-

mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün

- 1 **Boyacıoğlı** iğen çekme [sen] baş⁸¹
Nèce bir 'aşilikde süresin yaş
- 2 Nèden yaratdı getürdi cihāna
'Aceb bilür misin seni o nakķāş
- 3 Degül miydüğ [ki] bir katre menī sen
İğen gögsün[i] germe ey karındaş
- 4 Ağar mısın varacağuş yeri hİç
Döşegüş toprak ola yasduğuş taş
- İ 72^b 5 Çürüye nāz-ile besledüğüş ten
Dökile saç şaķal [u] kirpügi kaç
- 6 Yılan çayan yeye a'zālaruğı
Olasığ kurda kuşa bir zamān aş

⁸¹ çekme [sen] baş: serkeşlik edüp çekme baş (Nüşha) Dizenin vezni dikkate alınarak düzeltilmiştir.

- 7 Nişānuñdan hayır bilmeye kimse
Ala süñüklerün cümlesi haşhâş
- 8 Karañu géceler yüz yere urup
Añuban şuçlaruñ aķıtmaduñ yaş
- 9 Uzaķ menzîl azıġun yoķ suçuñ çoķ
Nê kazanduñ getir ol yola yoldaş
- 10 V'ey eger tevbesiz gider olursañ
Ola gizlü 'ayıplaruñ yarın fâş
- 11 Kūşan İslām pelengin **Boyac'ođlı**
İmānuñ soymasun soymacı[lar] nâş

.-.

mefā'ülün mefā'ülün mefā'ülün fe'ülün

- 1 'Amel bahārına bir gün gele hazān erişe
Gide hayāt bozılır [hem] ölüm yazan erişe
- 2 Mizān-ı 'ömri çürütdüñ sarāy u köşke dirîġ
Gide o köşk bezicilerinüñ kızan erişe
- 3 Bu düzgüñi düzetedüñ āhirün [kim] anmayuban
Göresin ol neçe düzgünleri bozan erişe
- 4 Rızā arzūlayanlar kımaya [hem] tođru yolu
Sen eyle şanma ki dōst[ın]a yilen az erişe
- 5 Tā'at gerek **Boyac'oğlı** sañı kulaġıñ ola
Tecāvüz etme kıru sözleri düzen erişe

..-

fa'îlâtün fa'îlâtün fa'îlün
Oğuyanı dinleyeni yazanı
Raḥmetünle yarlığa yüce Ğanî

Fa'îlâtün fâ'îlâtün fâ'îlât
Sen 'amel kıl yazıla nûrdan berât

**Temmetü'l-kitâbi'r-risaleti'ş-şerîfe bi-'avnillâhi te'âlâ ve ahseni't-tevfîk
Kâtibü'l-ḥurûf Ṭurmuş 'Alî**

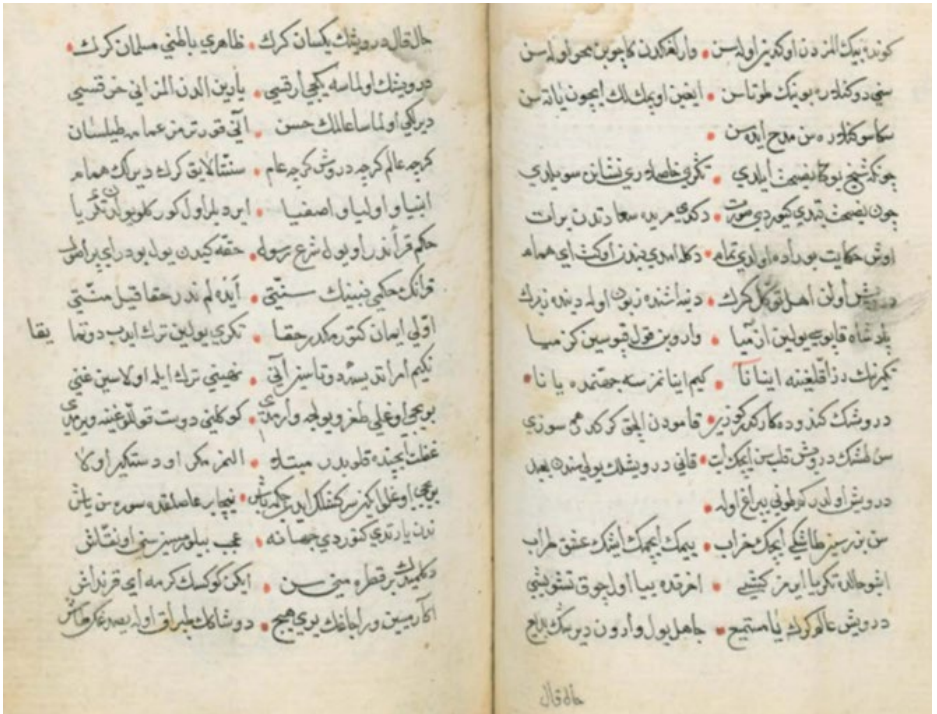
İ Nüşhası: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Türkçe Yazmalar bölümünde kayıtlı NEKTY00896/2 numaralı bir şiir mecmuasında (vr. 69^b-72^b) yer almaktadır.

69^b-70^a

70^b-71^a

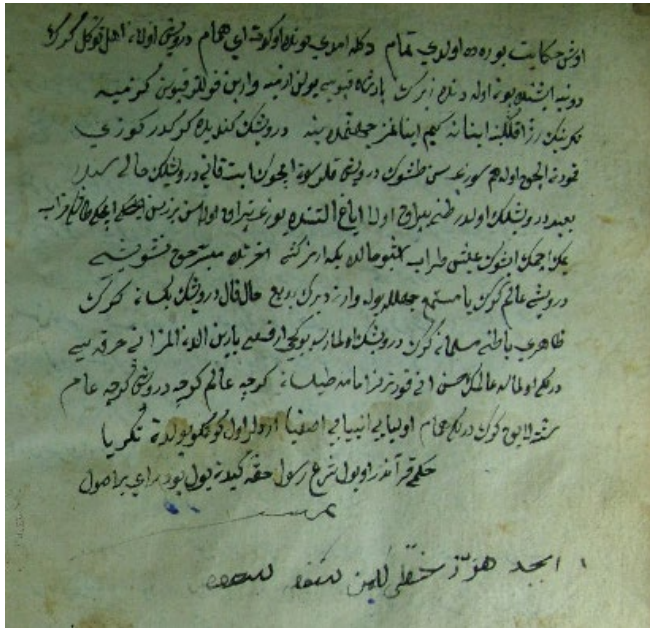
71^b-72^a

چو بر سه ناز ايسو ديگوك تن • دو يكله مابج صفا لك كپ بو كپ قاش
 يون چيان بيا اعضا لرو كچي • اولاس توخ دلا خوشه بر زمان اش
 نشا كدر خي بهما يه كسا • اءسكو طرك جمه سيو خنخاش
 قرا كو كچيلر بوز يره اور برب • اكو بن سو چلرك اقمداك ياش
 اوزاقه نيز ازل يغاك يقچك بچي • نه قاز نديك كور اولوبه يولداك
 واي اكرتوبه ييز كيدر اولور سلك • اولاكيز لوعيبك رك باريز قاش
 قوشا از اسلجم بلسكن بو چي او چي • ايمانك سوبه اسون سوبه اچي ناش
 عمل يار نه بركون طله خراز اويشه • كيد حيات بوز يور لور لور تر اويشه
 تران عمر چورتوك سراي كو شكده • كده اوكونتك بربچيلر سيناك قرا ناش
 بوه و زكود و زتلك آيترك اكر اوي • كراسين اولر بچه دوكونلر بوز ناش
 رفا ارز و ليندر قومايه طغر و بو چي • سز ايله صفا كه دوسته بيلن آزارينه
 طاعت كرده بو چي و چي كات قوللور ان • تجا و نامه قرو سوز لوي و زار اويشه
 اوقيانلي دكليا في يار يني • رحمتك يار لغا يوجه قيني
 فاعلوت فاعلوت فاعلوت • سز عمل قبل ياز لور درن مرات
 تننا لفظ لارسالنا لنيشه
 سوز لور عدلي حسن التوفيقه

M Nüshası: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, No: 06 Mil Yz A
4816/2, vr. 67^b-68^a.

vr. 67^b-68^a

vr. 68b